Universiteit
Leiden
The Netherlands

Woord en wetsteen: beschouwingen over schrijven op het snijvlak van kunst en wetenschap

Rasker, M.N.A.

Citation

Rasker, M. N. A. (2022, October 18). *Woord en wetsteen: beschouwingen over schrijven op het snijvlak van kunst en wetenschap*. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/3484291

Version:	Publisher's Version
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/3484291

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

8.

How do you know it's not crap

‘Kijk: dat Brancusi-ei, dat representeert voor mij, denk ik, de pretentie, althans de evidente beperking die de meeste academische teksten aankleeft’, probeer ik de Writing Tutor uit te leggen: ‘Alsof een waarheid bestaat. Alsof een auteur *slash* onderzoeker zo’n perfect stukje Waarheid voorbeeldig uit een brok marmer kan beitelen en in woorden weet te vatten.’
Writing Tutor trekt een wenkbrauw op, alsof hij zeggen wil: *En wat is er mis met dat streven?*
‘Ondanks de ogenschijnlijke perfectie is zo’n tekst een verschraling—van het onderzoek, van het denken. En van de taal’, houd ik hem voor: ‘Het stáát er. Toch? *Amen*. In steen gehouwen. De woorden laten geen enkele opening voor de verbeelding, voor de twijfel, het toeval, voor het tastend zoeken en wegen van gedachten. Niet voor degene die schrijft en niet voor die leest.’

Aanleiding voor de discussie is een schrijfopdracht:

> Write a text of xxx words about your own practice in which you work towards a conclusion that is supported by the rest of the text. You could, of course, also begin with a standpoint, which is then defended in the rest of your text. You are free to choose any subject, as long as it is possible for you to support your claims. The text can for instance be about your artistic position, the urgencies in your work, or the importance for an artist to write. Please note that a standpoint can be a conclusion at the end of the text, but also a claim located at the start of it. In principle every claim or opinion can be a standpoint. [ii]

Waar ik niet uitkom, zeg ik, is:
1) hoe kan ik het schrijven zelf gebruiken als *instrument* voor onderzoek als ik op voorhand al weet waar het heen gaat, namelijk: ‘to support the claim’? Dan zijn woorden toch louter glijmiddel? En ik … nou ja, *penis?*
2) hoe kan ik iets schrijven dat voor jou ook nog een beetje te hachelen is als we allebei al lang weten waarheen het gaat, namelijk: ‘to support the claim’?
En:
3) als ik al schrijvend dat uitgebeende format volg:

This article considers —
I analyse and reflect upon —
My analysis indicates that —
Furthermore —
I argue that —
In contrast, I explore —
et cetera[25]

—dan ontsluit ik daarmee toch niet een nieuw idee of inzicht? Ook dan, nee: juist dan is taal slechts glijmiddel 'to support the claim', *Silly Putty* om retorisch de kieren van een redenering dicht te smeren en iedere oneffenheid in ons denken te verdoezelen.

'Hmm. Dat andere ei?' vraagt Writing Tutor met een knik naar de eierschalen van Bartuszová: 'Hoe zie je dat?'
'Dat is, denk ik, hoe ik het schrijven benader, om het even of het "art practice" is of argumentatief zoals in jouw opdracht: het knutselen en puzzelen met woorden om met logica en intuïtie iets "moois" of "heels" te maken. Uiteindelijk blijft ieder maken een dapper pogen aan de rommeligheid van de werkelijkheid iets van waarde te onttrekken. En aan haar terug te geven.'
Writing Tutor, inmiddels kritischer: 'Nobel streven. Maar wat is de meerwaarde als jij mij letterlijk laat zien, *onder woorden brengt,* Wat De Schrijver Doet? *Who cares?'*
Ik, inmiddels kribbig: 'Als ik het antwoord had zou ik dit hele onderzoek kunnen laten voor wat het is! Maar ik ben ervan overtuigd, Nee, *haha:* ik zoek argumenten zo je wil *to support my claim* dat de constructie van een tekst, de compositie, het onderliggend staketsel, *whatever,* waarom dat *zichtbare denken* niet alleen "supportive" is voor het resultaat, maar zelfs mede-bepalend, "constituent", voor de uitkomst. Esthetisch, maar evengoed op het niveau van betekenis, *knowledge production* zoals dat zo mooi heet. Simpel gezegd: als jij niet ziet hoe ik denk is de uitkomst zinledig. Eendimensionaal.'

In een column over de wondere wereld van het octopusbrein stelt fysicus Robbert Dijkgraaf dat gebrek aan verbeelding de grootste beperking is van de mens.[26] En de grootste vloek van de schepping, of van het mens-zijn, verzucht ik in stilte, is de ontoereikendheid van de taal om de verbeelding op te roepen,

25 | Deze 'signposting devices' (Friedman, 2015: p. 21) zijn overgenomen uit de samenvatting van Robin Kitely, 'How can I make this work? Genre affordances, agency and identity in a doctoral research journey', 2008: p. 121. De auteur bespreekt in dit artikel hoe door het tekstuele experiment en 'verhalend schrijven' onderzoeksvragen op een onconventionele manier kunnen worden aangesneden.

26 | Robbert Dijkgraaf, *De octopus biedt een blik in onze toekomst,* in NRC Handelsblad 24 maart 2017.

op te rekken, voorstelbaar te maken, deelbaar te laten zijn.
Naarstig zoek ik in het binnenste van mijn brein—*Help!,* wat kan het daar mistig zijn— naar Grote Denkers met wier citaten ik mijn argument, dat geen argument is maar een hunch, *that's all,* kracht bij kan zetten.
Maar er dient zich geen gedachte aan, geen "supportive" citaat of flamboyant aforisme.
De woorden zwijgen en wijken voor een beeld:

Nima Arkani Hamed, *Where in the World are SUSY and WHIMPS?* Lezing op Youtube (2017, uitsnede).

Richard de Vos zag wat niemand nog zag toen wij naast elkaar in de schoolbanken schoven: op de grond bij de tafelpoot schurkte een kakkineuze kalfslederen schooltas tegen een zelf genaaide creatie van groene velours bezaaid met activistische buttons.
'Pure poëzie', observeerde De Vos hardop.
We hadden nog niet eens gezoend.
De jongen was nieuw in de klas, blijven zitten in de vijfde. Ik vond hem wel knap (en zwijgzaam), hij mijn borsten wel mooi (en zwijgzaam), en zo kwamen we naast elkaar te zitten: hij een uitgesproken bèta met Duitse wortels waardoor hij Nederlandse lidwoorden verhaspelde ('Hoe gaat-ie?' 'Van de leien dakje!'), ik een uitgesproken alfa met de tic om op de fiets naar huis declinaties te stampen, waardoor mijn Duits tamelijk feilloos geworden was. De Vos' observatie bleek niet voor de poes, en na ons eindexamen gingen we samen in Utrecht studeren, de jongen Natuurkunde en ik Duits. Hij stuurde me briefjes met zwoele passages van Heinrich Heine en Rainer Maria Rilke, ik ging naast mijn studie naar de avondschool om

alsnog eindexamen wiskunde te doen omdat ik meende dat ik zonder voeling met de abstracties van zíjn "taal" mijn vriendje niet zou kunnen volgen; hem niet zou kunnen verstaan.
Het deelcertificaat kwam er, de liefde hield geen stand.
Wat wel heeft standgehouden is het (toen nog pril) besef dat de taal zoals wij die kennen—Heine, Rilke, *van de leien dakje*—te beperkt is om zich te ontfermen over het mysteries van het leven, en dat wat wij wel denken te begrijpen zich vaak onttrekt aan de woorden, aan de begrenzingen van de taal.
Daar is een ander idioom voor nodig, realiseerde ik me, iets dat schurkt tegen de taal van het lichaam—maar ja, hoe leg je dat uit aan de Writing Tutor als je zelf de woorden niet hebt?

Dus diende zich bij gebrek aan woorden dat beeld aan: het schoolbord waarop natuurkundige Nima Arkani Hamed zijn gedachten ontvouwt. Ik vond het beeld op Youtube na het zien van de documentaire *The World of Thinking* (2019) over het Institute for Advanced Study in Princeton, New Jersey, waarin een aantal wetenschappers wordt gevolgd in hun zoektocht naar… tja, naar wat? Nieuwe inzichten over de wonderen van het leven, de (on-)begrensdheid van het heelal, de kleinste en grootst-denkbare vragen over het universum.
Wat opvalt in de film: het fenomeen "computer" lijkt hoegenaamd afwezig in de alledaagsheid van deze denkers. Daarentegen tref je overal in het instituut zwarte schoolborden aan, en krijtjes, en wissers: in de bibliotheek, de collegezaal, in de tuin, in de werkkamers, de gangen, het trapgat. Het vorsen gaat door tijdens de theepauze, met een pen op een servet—gedachten voortdurend in dialoog, is wat ik zie: denken = *fysieke dialoog*.

'Geometrical forms. Symbols. Images', benoemt Nima Arkani Hamed in de film zijn krabbels: 'Representations of my ideas.' Het onvolgroeide, zich zichtbaar ontvouwende denken als voorwaarde om vooruit te komen.[27] Prille ideeën die, uitgeschreven op het bord, de eigen beperking overschrijden doordat ze *deelbaar* worden—met zichzelf, met het eigen denken, met de voorbijganger die meekijkt, met de tuin en het trapgat en alles wat daartussen gedacht wordt (en werd) door anderen.
Niet eerder zag ik zo overtuigend hoezeer de verbeelding zich laat ontsluiten in deze fysieke verschijningsvorm van 'long and

27 | '[W]hat Heidegger describes as "thinking", in contrast to "science", comes close to how the proceedings of experimental reasoning should be perceived: as a disclosing activity, a materialized thinking process.' Hans-Jörg Rheinberger, 'Experiment, difference, and writing: I. Tracing protein synthesis', 1992: p. 311. →

deep thought'[28] ; in de beweging van de hand naar het bord en van het lichaam dat, als van de schilder, nabijheid zoekt en afstand neemt om het *juiste* te kunnen zien.
'These pictures find a way to arrange themselves into what they're meant to be', zegt Nima Hamed, liggend op een doorgezakte bank met de blik op het schoolbord aan de wand van zijn kamer en met een stapel papieren op schoot: 'I just wait for it to gradually unveil itself. It is not up to me what is going to happen next. It is up to the thing that is out there'—totdat die geometrische vorm zich onder zijn handen ontsluit:

'This must be it.
No … fucking … way.
Is it true?'

Still uit *The World of Thinking*, Thomas Blom en Mischa Wessel, 2019

Het punt is, zegt Writing Tutor, dat je je ook hebt te houden aan bepaalde conventies in de academische gemeenschap, en een van die conventies is dat je de herkomst en uitkomst van onderzoek deelt, niet de rommelige weg ernaartoe.
'Alsof gerede twijfel en verdwalen en niet-weten geen functie hebben in het genereren van waardevolle inzichten', sputter ik. *'Waar kennis faalt ontstaat ruimte voor de liefde*— wie zei dat? Een groot wetenschapper, ik weet het zeker!'
Ik krijg nog net geen kalmerend schouderklopje.
We komen er niet uit.

'Prachtig verwoord door jouw wetenschapper', zegt Writing Tutor tenslotte verzoenend. 'Maar toch nog één vraagje, Maya, over jouw *random* schrijfstrategie: HOW DO YOU KNOW IT'S NOT CRAP?' [29]

28 | 'For all good poetry is the spontaneous overflow of powerful feelings: and though this be true, Poems to which any value can be attached were never produced on any variety of subjects but by a man who […] had also thought long and deeply' (William Wordsworth, 'Prefaces to Lyrical Ballads (1800)', *The Harvard Classics 1909-14*, 2001).

29 | Citaat, Collegium Academy of Creative and Performing Arts, december 2018. →

ii | Beste Writing Tutor,

Dankjewel dat je ons *The 7th Function of Language* van Laurent Binet hebt aangeraden. Binets vorige roman, *HhhH* (2009), zette me indertijd al aan grondig na te denken over zijn spel met literaire en/of academische en/of auto-etnografische conventies, maar de plot was zo spannend en zijn taal zo verleidelijk dat dat "grondig nadenken" al gauw verloren ging in het plezier van de *good read*.
Ook *The 7th Function* was weer geweldig (mijn Supervisor vindt trouwens dat ik nu écht weg moet blijven bij Dode Witte Mannelijke Franse filosofen en hun literaire en/of academische en/of auto-etnografische beheptheden). Bovenal was ik blij met het ondersteunend argument in mijn doorlopende discussie met dochter F. dat, wil ze haar studie filosofie voortzetten, het een absolute *no go* is om nog een zwarte coltrui te dragen (en dat is niet slechts 'de mening' van 'een moeder', zoals zij beweert).
Maar dat geheel terzijde.
Ik ging zelfs zozeer op in het lezen van *The 7th Function* dat mijn lief me termen naar het hoofd begon te slingeren als 'poststructuralist' en 'semioot' wanneer ik weer eens de toast liet verbranden. Of er niet in slaagde de strijk te doen zonder valse vouw (niet alleen in zíjn goede goed trouwens). Of vergat mijn vader te bellen.
'Het leven is geen roman!' riposteerde ik (= openingszin van Binets roman, dat had hij niet in de gaten).
'Dat wil je maar al te graag geloven,' kreeg ik terug, die snapte ik weer niet.
Tot zover de huiselijkheid van de gesteven boorden en de *oeufs Bénédictes* – mijn vader miste mijn telefoontjes overigens niet, te zeer door zichzelf in beslag genomen.
Noem het: bevrijdend en beangstigend tegelijkertijd. Conventies loslaten, bedoel ik.

Dat *Conventie*-ding, beste Tutor, besprong me *als een vlo* nadat ik de bijlage van je mail had geopend: SCHRIJFOPDRACHT. Zoals dat gaat met vlooien: het hoeft maar één exemplaar te zijn dat maar één keer bijt voordat het terugspringt naar de meer *juicy* kat, het laat

niettemin een spoor van *jeukplekken* achter – feitelijk, ingebeeld, in ieder geval zeer zéér reëel:

Heb je zelf een harig huisdier? Dan begrijp je het punt dat ik wil maken. Want niet lang nadat de vlo je heeft gebeten worden hoofd & geest *Één* in jeukerigheid, zoiets als dit:

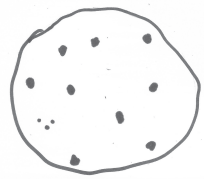

(Me dunkt níet het soort *Een-heid* dat Boeddha voorstaat, maar een benauwende, samen-klonterende *Een-heid* die al het andere buitensluit – alles behalve je eigen benepen focus: jeuk.)

Goed. Hier is de bult: hoe in hemelsnaam denk jij dat ik een tekst moet schrijven 'about my own writing practice' (= schrijven), bij voorbeeld 'about the importance of an artist to write' (YEP), waarin ik naar een conclusie toe werk die wordt geschraagd door 'the rest of the text'?
In plaats van grootse vergezichten over allerlei spannende kwesties, concepten, gedachte-experimenten die voor mij – of voor jou, of voor wie dan ook – interessant zouden kunnen zijn, resulteert deze opdracht in een muggebeet-achtige constipatie van het brein:

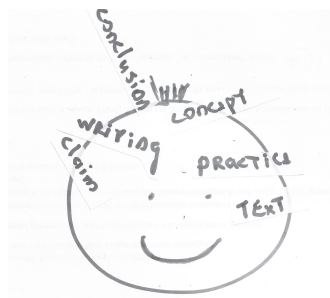

Begrijp me alsjeblieft niet verkeerd. Er is niks mis met de opdracht zelf. Het is de *conventie* die jeukt.

Op het gevaar af buitensporig te simplificeren: het lijkt me dat "conventie" in essentie gaat over binnen- en buitensluiting. Toch? Meer precies: over inperking, uitsluiting, beperking, behoud – ogenschijnlijk onschuldige en soms zelfs verstandige manoeuvres van een soort om de sociale orde, de sociale hygiëne, de samenhang binnen een veronderstelde gemeenschap van individuen te bestendigen.

Stel nu dat "wij", de individuen die jouw SCHRIJFOPDRACHT in de mailbox kregen, zo'n gemeenschap zijn of vertegenwoordigen, namelijk een gemeenschap van kunstenaar-onderzoekers die hopen te promoveren binnen een academische context. Dat betekent dat we onderworpen zijn (en onszelf onderwerpen) aan bepaalde conventies, zoals daar zijn mores, rituelen, ethiek, en een "schrijfprotocol" binnen afgebakende academische paradigma's – dit alles met vooraf vastgestelde uitkomsten zoals een scriptie, *peer-reviewed* artikelen, een proefschrift, in een taal doorspekt met logica en argumentatie om te voldoen aan de normen die in deze context vigerend zijn.

Dat is waar jij dit verhaal binnen komt, beste Tutor, of beter: het cursusboek *The Joy of Argumentative Writing*. En waar het schampt langs de kern van mijn probleem, zo niet treurnis.
Want conventie, maakt niet uit hoe zinnig, impliceert evengoed buitensluiting.
In dit geval: het buitensluiten van een goed deel van mijn artistieke schrijfpraktijk: fictie.

Een paar losse opmerkingen.
Op zich is er niks mis met een conventie als overeenstemming bestaat over het algemeen nut ervan. De Geneefse Conventies zijn

oké. Het gaat wringen wanneer de autoriteit van een conventie oneigenlijk wordt ingezet; wanneer *peremptoriness* (er aan toegeschreven, niet per se inherent) het enige argument wordt voor toepassing ervan: 'Zo doen we het, omdat het zo gedaan moet worden!' Dogmatisme dat geen licht werpt op een zaak of geschil, maar dat veeleer het licht uitdraait en pretendeert dat een zaklampje de lichtbundel is.
(Nu ik er over nadenk: misschien moet ik mijn dispuut met dochter F. over de coltrui heroverwegen: wat was eigenlijk die vermeende *supportive claim* die ik aan Binets roman meende te kunnen ontlenen?)

Nog een observatie. Jij, beste Tutor, hebt het woord "conventie" nooit genoemd of gebruikt, niet in de opdracht, noch in de begeleidende mail. En dat is precies het punt. Conventies zijn bedoeld om *impliciet* en vaag te worden gehouden, vanuit het perspectief van de macht (ik parafraseer hier waarschijnlijk een Dode Witte Mannelijke Franse filosoof), en hebben alleen *expliciete* betekenis voor degenen die tot de gemeenschap behoren, of denken ertoe te behoren. Mores! Rituelen! Protocol!

Het loslaten van conventies is zowel bevrijdend als beangstigend (is die niet van ~~Gertrude Stein~~ mijn Supervisor?). Het roept emoties op met energetisch potentieel: lichaam en geest worden met handelingsmacht geladen.

Waarmee ik maar wil zeggen.

(Abruptheid is ook een strategie, *quote* James Salter.)

Ik stop hier en laat de echo's het werk doen.

Maya Rasker

Archiefdoos PHD EXPERIMENTEN: Schrijfopdracht [april 2019]
(vertaald uit het Engels, MR)